Main directions for reducing poor in Uzbekistan

Lutfullo UBAYDULLAEV¹

Namangan Institute of Engineering and Technology

ARTICLE INFO

Article history:

Received March 2021
Received in revised form
20 March 2021
Accepted 15 April 2021
Available online
20 May 2021

Keywords:

sustainable development,
growth rates,
poverty,
action strategy,
entrepreneurship,
innovation,
income,
global problems,
crises,
poverty rate,
social protection.

ABSTRACT

This article provides information on the population in poverty in the world economy and in the population of the Republic of Uzbekistan, their problems, developed specific proposals and scientific recommendations for reducing and eliminating poverty.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Ўзбекистонда қамбағаллик даражасини пасайтиришнинг энг асосий йўналишлари

АННОТАЦИЯ

Калит сўзлар:

барқарор ривожланиш,
ривожланиш суръатлари,
қамбағаллик,
ҳаракатлар стратегияси,
тадбиркорлик,
инновациялар,
аҳоли даромадлари,
глобал муаммолар,
инқирозлар,
қамбағаллик даражаси,
ижтимоий ҳимоя.

Ушбу мақолада дунё хўжалигида ва Ўзбекистон Республикаси аҳолиси таркибида қамбағаллик қатламидаги аҳоли бўйича маълумотлар, улардаги муаммолар берилган бўлиб, қамбағалликни пасайтириш ва бартараф этиш бўйича аниқ таклифлар, илмий тавсиялар ишлаб чиқилган.

¹ Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of Namangan Institute of Engineering and Technology, Namangan, Uzbekistan.

Основные направления снижения бедности в Узбекистане

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

устойчивое развитие,
темпы роста,
бедность,
стратегия действий,
предпринимательство,
инновации,
доход,
глобальные проблемы,
кризисы,
уровень бедности,
социальная защита.

В данной статье представлена информация о бедных в мировой экономике и населении Республики Узбекистан, их проблемах, конкретные рекомендации по снижению и ликвидации бедности, разработаны научные рекомендации.

КИРИШ

Мамлакат иқтисодийетини ривожлантириш, барқарор иқтисодий ривожланиш суръатларига эришиш кўп жиҳатдан мамлакат ички муҳитига ва асосан ижтимоий соҳаларни ривожланганлик даражаси билан узвий боғлиқдир. Ижтимоий соҳалар таркиби алоҳида мавзу ва долзарблиги бўйича малакатда қамбағалчиликни йўқотиш, унинг оқибатларини бартараф этиш масалалари кўрилмоқда. Дунё хўжалигидаги энг долзарб ва бугунки тараққиёт даражасига тўғри келмайдиган, оғриқли нуқталардан биридир.

2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини “Фаол тадбиркорлик, инновацион ғоялар ва технологияларни қўллаб-қувватлаш йили”да амалга оширишга оид давлат дастури қабул қилиниши тадбиркорлик фаолиятини ривожлантириш, тадбиркорларни қўллаб-қувватлаш орқали янги иш ўринларини яратиш ва шу аснода аҳоли бандлигини оширишга қаратилган, бу эса, ўз навбатида, аҳоли турмуш даражаси ва фаровонлигини оширишга хизмат қилади [1]. Қамбағаллик ижтимоий-иқтисодий муносабатларда яхлит тизим сифатида қаралади ва ўзини-ўзи банд этиш орқали бу муаммони бартараф этиш мумкин. Аҳоли даромадлари таркибидаги ўзгаришларни юз бериши оқибатида аҳолини катта ёки кичик қисми бу муаммога учраши мумкин. Шу сабабли қамбағалликни келтириб чиқарувчи сабаблар ва омилларни аниқлаш, бу муаммоларни гуруҳлаштириш зарур.

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеяси томонидан 1948 йилда қабул қилинган Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларациясининг 25-моддасида қуйидагилар қайд этилган: “Ҳар бир инсон ўзининг ҳамда оиласининг саломатлиги ва фаровонлигини таъминлаш учун зарур бўлган турмуш даражасига эга бўлиш, жумладан, кийим-кечак, озиқ-овқат, тиббий хизмат ва зарур ижтимоий хизматга эга бўлишга ҳамда ижтимоий ҳимоя, ишсизлик, касаллик, ногиронлик, бевалик, қарилик ёки унга боғлиқ бўлмаган шароитларга кўра тирикчилик учун маблағ бўлмай қолган бошқа ҳолларда таъминланиш ҳуқуқига эга” [2]. Жаҳон аҳолисининг иқтисодий ва молиявий саводхонлиги ошиши, глобал иқтисодий хавф-хатарларга дуч келиши, инқироз кенг қамровли миллий ижтимоий ҳимоя сиёсати оммалашишига тўсиқ бўлиши мумкин. Шунинг учун Халқаро меҳнат ташкилоти 2012 йилда бўлиб ўтган Халқаро меҳнат конференциясида муҳим ҳужжат – ижтимоий ҳимоянинг минимал даражалари бўйича 202-сонли тавсияномани ишлаб чиқди.

ТАДҚИҚОТ МЕТОДОЛОГИЯСИ

Тадқиқотлар натижасида шунга амин бўлиш мумкинки, бозор иқтисодиёти шароитида, Ўзбекистонда қамбағаллик даражасини пасайтириш йўллари ишлаб чиқиш, мавжуд муаммолар ўрганиш асносида соҳага инновацион ўзгаришларни олиб кириш йўналишларини ўрганиш ва шу орқали қамбағалликни пасайтиришда таҳлил ва синтез, тизимли таҳлил, кузатув-анкеталаш усулларида фойдаланилган.

МАВЗУНИНГ ЎРГАНИЛГАНЛИК ДАРАЖАСИ

Аҳоли таркибида қамбағаллик даражасининг мавжуд бўлиши, қамбағаллик даражасини пасайтириш каби илмий тадқиқотлар билан А. Смит, Т. Мальтус, Д. Рикардо каби олимлар шуғулланишган. Улар фикрича бу тушунча доим мавжуд бўлади ва фақат қамбағаллик даражасини пасайтириш мумкин. А. Смит фикрича қамбағаллик табиати кўп жиҳатдан XIX асрнинг ўрталарида асосий либерал ғоялар марказида қамбағаллик тушунчалари турди ва кўплаб илмий тадқиқотлар унга бағишланди. Г. Спенсер фикрича эса, қамбағаллик инсон шахсий фаолиятида муҳим роль ўйнайди ва у орқали инсон келажагини белгилайди. Ф. фон Хайек фикрича эса қамбағаллик – кишилиқ жамиятининг ажралмас бир қисми ва асосий муаммоларидан бири деб ҳисоблайди.

ТАҲЛИЛ ВА НАТИЖАЛАР

Замонавий жамиятни ривожлантиришда ижтимоий ва иқтисодий муносабатларда, хусусан глобаллашув ҳолати, фуқаролик жамиятлари фаоллашувида, сиёсий ва иқтисодий интеграциялашув жараёнларини фаоллаштиришда қамбағаллик ҳолати, қамбағаллик даражасининг юқорили каби омиллар ўзининг салбий таъсирини ўтказди. Шу билан бирга илмий-техник жараёнларни тезлашувида, хусусан, телекоммуникация технологиялари ривожини, жамиятни ахборот технологиялари билан таъминлашда ўз таъсирини кўрсатади.

Дунё хўжалигида қамбағаллик даражасини асосан ривожланган мамлакатлар ҳиссасига тўғри келади. Африка мамлакатларининг 44,6 % и, Осиё мамлакатларининг 35 % и, Латин Америкаси мамлакатларининг 55 % дан ортиқ қисми, яъни оммавий ҳолатда қамбағаллик даражасида истиқомат қилишади. Қамбағаллик даражасини юқори бўлиш хавфи фақат иқтисодий муаммолар билан эмас, балки сиёсий ва ижтимоий муаммолар билан ҳам боғлиқдир.

2015 йилда Ўзбекистон Республикаси 2030 йилга қадар глобал дастур ишлаб чиқди ва Барқарор ривожланиш мақсадлари бўйича БМТ қабул қилган қарорларни қўллаб-қувватлашини таъкидлади.

Ўзбекистонда қамбағалликни камайтириш ва юзага келиши мумкин бўлган муаммоларна ўрганиб чиқиб қуйидагича вазифаларни ўз олдига қўйди:

Биринчидан, 2030 йилга бориб, мамлакатда истиқомат қилаётган қашшоқликдаги эркак ва аёллар, болалар салмоғини камида 50 % га камайтириш;

Иккинчидан, 2030 йилга қадар, қамбағаллик даражасида яшаётган ҳар бир аҳолини ҳуқуқларини таъминлаш;

Учинчидан, 2030 йилда қамбағаллик ва ҳимоясиз аҳоли қатламини чидамлигини ошириш, иқлим ўзгаришлари, иқтисодий, психологик зарбалар ва табиий офатларларга нисбатан чидамлилик даражасини оширишдан иборат.

МУҲОКАМАЛАР

Қамбағаллик ижтимоий стандартлар, материал таъминот ва индустриал ривожланиш билан узвий боғлиқ деб ҳисоблайди. С. Раунтри фикрича қамбағаллик кўрсаткичларини таҳлил қилганда иш ҳақи ва аҳоли даромадларининг юқори ва пастлиги мамлакат миллий бойлигининг ўсишига таъсир этади.

1-расм. Қамбағаллик кўрсаткичлари моҳияти

Юқоридаги 1-расмда, қамбағаллик кўрсаткичлари моҳияти бўйича маълумот берилган. П. Прудон, Т. Мальтус, Т.И. Заславскаялар фикри кўра, инсонларни физиологик эҳтиёжларини таъминлаши керак, даромад даражаси, абсолют қамбағаллик концепциялари тушунчалари ишлаб чиқилиши керак. Г. Спенсер, П. Сорокин, Р. Дарендорф, Т. Пейн, П. Таундсен, А. Ди Луцио, В.В. Радаев, О.И. Шкаратинлар эса кишилиқ жамиятларидаги ҳаёт кечиришининг умумий стандарт қоидаларида ва қамбағаллик концепцияларида қамбағаллик тушунчасига аниқ таърифлари, З. Фрейд, И.А. Джидарьян, С. Раунтри, Ч. Бут, К.А. Абульханова-Славскаялар эса ўзи-ўзини идентификациялаш қашшоқликни пасайтиришнинг энг муҳим йўллари сифатида қараган, Аристотель, Платон, Конфуций, Н.Макиавелли, Т. Гоббслар эса қамбағалликдан чиқариш бўйича ҳаракат, инсон ҳаёти давомида фаровон яшаш учун интилиши одатий ҳол сифатида қабул қилишган ва уни қўллаб-қувватлаш лозим деб ҳисоблашган.

Жаҳон банки томонидан 2019 молия йилида деярли 60 миллиард АҚШ доллари мамлакатлар ривожланишида янада муҳим натижаларга эришишлари учун ажратилдиб. Жаҳон банки гуруҳининг мақсади умумий фаровонликни таъминлаш ва ўта қашшоқликни тугатишдир. Шу билан бирга халқаро камбағаллик чегарасини аниқлаш учун 1990 йилда бир гуруҳ тадқиқотчилар ва Жаҳон банки гуруҳи дунёдаги энг камбағал мамлакатлар стандартларидан фойдаланган ҳолда, дунёнинг камбағаллик даражасини ўлчашди. Улар дунёдаги баъзи қашшоқ мамлакатларнинг миллий камбағаллик чегарасини ўрганиб чиқдилар ва харид қобилияти паритети алмашинув курсларидан фойдаланиб, уларни умумий валютага алмаштирдилар. Умумий валютага айлантирилганидан сўнг улар жуда камбағал мамлакатларнинг олтитасида миллий камбағаллик чегараси бир киши учун кунига 1 АҚШ долларини ташкил этишини аниқладилар ва бу кунлик доллар халқаро қашшоқлик чегараси учун асос яратди [3].

2005 йилда 15 миллий камбағаллик даражалари асосида халқаро камбағаллик даражаси қайта кўриб чиқилди ва халқаро камбағаллик даражасига аниқлик киритилиб, жон бошига 1 кунда 1,25 АҚШ доллари этиб белгиланди. 2016 йилдан эътиборан Жаҳон банки бир гуруҳ энг камбағал мамлакатларнинг қашшоқлик чегаравий кўрсаткичларидан фойдаланиб, кунига 1,90 АҚШ долларилик халқаро қашшоқлик чегарасини белгилади⁸. Ушбу кўрсаткичнинг энг қуйи чегараси ҳисобланса-да, қуйи ўрта даромадли мамлакатлар учун кунига 3,20 АҚШ доллари этиб белгиланган, шунингдек, бу кўрсаткич юқори ўрта даромадли мамлакатлар учун кунига 5,50 АҚШ долларини ташкил этади[4]. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининглик чегаравий кўрсаткичларидан фойдаланиб, кунига 1,90 АҚШ долларлик халқаро қашшоқлик чегарасини белгилади [4]. Шундай чегараларни аниқлаб олингандан сўнг, мамлакатимизда қамбағалликни камайтириш ёки бутанлай тугатишга кенг қўламли амалий ишлар бошлаб юборилди. Аҳолини кенг қатламини тадбиркорликга тортиш, зарур маблағлар билан таъминлаш, аҳоли турмуш даражасини ошириш масалаларини жадаллаштириш керак бўлади.

ТАКЛИФ ВА ТАВСИЯЛАР

Мамлакат иқтисодиётида қамбағалчилик даражасини пасайтириш, қамбағалликни тўлиқ бартараф этиш масалалари билан шуғулланиш зарур. Шу аснода мамлакат минтақаларидаги қамбағаллик даражасидаги аҳоли қатламини аниқлаш, уларни манзилли рўйхатини шакллантириш, минимал эҳтиёжларини қондириш масалаларини жадаллаштириш керак бўлади. Ўзбекистон аҳолисини ижтимоий ҳимоя қилиш соҳасида бир қатор муаммолар учрайди:

Биринчидан, аҳолини қамбағаллик даражасини қуйи, ўрта, юқори қатламларга ажратиш керак бўлади;

Иккинчидан, қуйи қамламдаги қамбағалликдаги аҳолини дастлабки ҳолатда молиявий ёрдам бериш, тадбиркорлик соҳаларига жалб этиш зарурдик;

Учинчидан, қамбағаллик даражасидаги аҳолини аниқ манзилли рўйхатини ишлаб чиқиш ва тегишли ташкилотлар билан бирга улардаги муаммолар ечимини топишдан иборат.

ФОЙДАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. 2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича “Қаракатлар стратегияси”ни амалга ошириш бўйича чора-тадбирлар // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – Тошкент, 2017 й.
2. Инсон ҳуқуқлари бўйича халқаро шартномалар. Тошкент, “Адолат”, 2004.
3. <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/193310-how-is-the-global-poverty-line-derived-how-is-it>.
4. М. Мирзамаҳмудова. Аҳолининг ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламини аниқлаш методологияси. *Biznes- Эксперт журналы*, №2. – 2020. – Б. 79–83.
5. Soliyev I.I. (2020). Methods for Selecting Innovative Projects for Implementation. *International Journal of Progressive Sciences and Technologies*, 23(2). – PP. 263–266.
6. Солиев И.И., & Сирожиддинов К. (2020). Вопросы поддержания конкурентоспособности аграрных производителей. *Экономика и социум*, (6-2). – С. 317-322.
7. Abduazizova V.V., & Soliev I.I. (2020). Methods of development of creative abilities of students. *Экономика и социум*, (6). – PP. 3–6.
8. Солиев И.И. (2020). Основные факторы развития инновационной деятельности. *Экономика и социум*, (4). – С. 884–887.
9. Soliyev I. (2020). Formation of innovative activities in the educational system: technological approach. *Вестник педагогики: наукаипрактика*, (51). – PP. 150–151.
10. Soliev I.I. (2019). Innovative strategies in the economy and their practical significance. *Экономика и социум*, (6). – PP. 68–69.
11. Ismatullaevich S.I., & Yakubovich Y.A. (2019). The role of innovative activity in the Socio-Economic development of society. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 9(4). – PP. 93–98.
12. Soliyev I.I., & Shokirov A. (2018). The main features of innovation risks. *Теория и практика современной науки*, (1). – PP. 773–775.
13. Soliev I., & Dadamirzaev M. (2017). Corporate governance as the way of investment attraction. *Современные научные исследования и разработки*, (4). – PP. 11–13.
14. Казаков О.С. Improving the management activity of the fruit and vegetable industry. *Журнал “Theoretical & Applied Science”* № 12/ 2018interprises.
15. Казаков О.С. The Role of the Textile Industry in the Economy of Uzbekistan *Журнал Asian Journal of Technology & Management Research (AJTMR)* ISSN: 2249 –0892 Vol9 Issue–2, Dec – 2019.
16. Kazakov O. (2020). Кичик бизнеснинг экспорт салоҳиятини ошириш. *Архив научных исследований*, 1(2). извлечено от <https://tsue.sciencweb.uz/index.php/archive/article/view/3725>.
17. Казаков О.С., Алиева Э.А. Развитие и проблемы предпринимательской деятельности в сельском хозяйстве в условиях модернизации экономики. «*Экономика и социум*» №1(80) 2021 www.iupr.ru.
18. Nabijanovich D.B. (2019). Issues of support and stimulation of exporting enterprises and ways of their elimination. *American Journal of Economics and Business Management*, 2(3). – PP. 44–56.

19. Солиева Г.А., Дедажанов Б.Н., & Каримжанова Р.М. (2020). Туризм в Узбекистане и роль маркетинга в его развитии. Молодой ученый, (5). – С. 132–134.
20. Dedajanov B.N., & Ergasheva F.I. (2019). Issues of support and stimulation of exporting enterprises and ways of their elimination. Вестник Российского экономического университета им. ГВ Плеханова. Вступление. Путь в науку, (3). – С. 92–103.
21. Рашидов Р. (2017). Некоторые вопросы эффективного использования техники в хлопководстве в Узбекистане. Общество и экономика, (3-4). – С. 138–141.
22. ALojonovich R.R. (2016). Correlation between resource economy factors in cotton growing. Наука и образование сегодня, (6 (7)).
23. Rahmatullo R. (2016). Sectoral specificities by application of resource saving technology in cotton growing. Economics, (8 (17)).
24. Ergasheva, Fotima (2019) “The pedagogical technologies in the development of the entrepreneurship qualification”, Scientific Bulletin of Namangan State University: Vol. 1: Iss. 2, Article 200. Available at: <https://uzjournals.edu.uz/namdu/vol1/iss2/200>.
25. Lutfulla Xabibullayevich Ubaydullayev, & Bakhtiyor Nabijanovich Dedajanov. (2021). Рақамли иқтисодиёт: афзалликлари ва хатарлари. Markaziy Osiyo Ijtimoiy Tadqiqotlar Jurnal, 2(01), 153-159. <https://doi.org/10.37547/jcass/volume02issue01-a23>
26. Lutfulla Xabibullayevich Ubaydullayev, & Bakhtiyor Nabijanovich Dedajanov. (2021). The digital economy: advantages and risks. Journal of Central Asian Social Studies, 2(01), 153-159. <https://doi.org/10.37547/jcass/volume02issue01-a23>.
27. Убайдуллаев Л., & Эргашева Ф. (2021). Development of enterprise products in students – as a factor of production problems for young enterprises. Жамият ва инновациялар, 2(2/S), 446–456. <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss2/S-PP.446-456>.
28. Umarkulov, Kodirjon Maxamadaminovich, 2018. “A Study on the Dynamics of Foreign Trade and the Issues of Regional Economic Integration in Central Asia”, Working Papers 18-5, Korea Institute for International Economic Policy.
29. Umarkulov K.M. (2018). A Study on the Dynamics of Foreign Trade and the Issues of Regional Economic Integration in Central Asia (No. 18-5).
30. Umarkulov K.M. (2018). A Study on the Dynamics of Foreign Trade and the Issues of Regional Economic Integration in Central Asia. [KIEP] Working Paper, 18(05), 0-0.